

Η τέχνη του Αντικειμένου

Στις εκδηλώσεις του καλλιτεχνικού πολιτισμού των ημερών μας, ή τουλάχιστον όσον αφορά τις εικαστικές τέχνες, φαίνεται ολοένα και πιο καθαρά η ωρίμανση και η αυξανόμενη σπουδαιότητα ενός προβλήματος: του προβλήματος της *παραγωγικής τέχνης ή τέχνης του αντικειμένου*. Και το γεγονός ότι ακριβώς αυτό το θέμα ήταν το θέμα το κεντρικό και το πιο συζητημένο της εθνικής καλλιτεχνικής συνδιάσκεψης, που έλαβε χώρα πρόσφατα στη Μόσχα, αποδεικνύει τη βαθειά απήχηση που έχει σήμερα το πρόβλημα της *τέχνης στην παραγωγή*.

Η ολοένα και πιο μεγάλη σημασία αυτού του προβλήματος για την πορεία του σημερινού καλλιτεχνικού πολιτισμού, καθορίζεται κυρίως από δύο παράγοντες: από την ανάπτυξη της ίδιας της σύγχρονης τέχνης και από την νέα ιστορική και πολιτιστική κατάσταση εντός της οποίας υπάρχει και λειτουργεί η τέχνη. Και οι δύο αυτές πλευρές του ζητήματος θέτουν στο επίκεντρο των σημειώνων, σύνθετων πολιτιστικών και καλλιτεχνικών προβλημάτων αυτό το στοιχείο, που προηγουμένως στη ζωή της τέχνης κατείχε μόνον δευτερεύουσα σημασία.

Η καταστροφή και το τέλος της παλιάς δομής, μέσα στην οποία λειτουργούσε η τέχνη και της οποίας όλη η προηγούμενη τέχνη στις διάφορες εκδηλώσεις της αποτελούσε οργανική έκφραση, προκάλεσε ριζική κρίση σε όλα τα στοιχεία του καλλιτεχνικού πολιτισμού που συνδέονται με το ζήτημα της καλλιτεχνικής *αντίληψης*.

Η αιτία αυτής της κρίσης είναι φανερή και ξεκάθαρη: η βίαιη αντικατάσταση ενός περιβάλλοντος από ένα άλλο, τα οποία μάλιστα παρουσιάζουν μεταξύ τους μια τόσο βαθιά διαφορά. Ο καλλιτεχνικός πολιτισμός ζει από την ενέργεια εκείνου που τον δημιουργεί κι εκείνου που τον υποδέχεται: αυτός ήταν από παλιά κοινός τόπος οποιασδήποτε θεωρίας της τέχνης.

Στις μέρες μας, μπροστά σε μια μεγάλη πολιτιστική καμπή, η τέχνη δεν είχε τον απαιτούμενο χρόνο για να αισθανθεί ούτε καν επιφανειακά, πόσο μάλλον για ν' αφομοιώσει, την ενέργεια εκείνων που την καρπώνονται. Και δεν μπορούσε να βρει το χρόνο για να το κάνει ούτε και θα τον βρει μέχρις ότου εκπληρωθεί η αναγκαία και απαραίτητη κοινωνική προϋπόθεση. Η συνείδηση των μαζών δεν απέκτησε ακόμα μορφή αντίστοιχη προς τις βαθιές αισθητικές της επιδιώξεις και γι' αυτό ακριβώς, όταν παραβιάστηκαν οι συνηθισμέ-

Το κείμενο του Ντ. Άρκιν, δημοσιεύτηκε στην «Καλλιτεχνική ζωή» (Μάης-Οκτώβρης 1920) και συμπεριλαμβάνει ήδη τα επιχειρήματα του παραγωγισμού — την χρήση δηλαδή της νέας καλλιτεχνικής μεθοδολογίας στο πλαίσιο της βιομηχανικής παραγωγής.

νες μορφές της παλιάς ατομικιστικής τέχνης, η κρίση στο επίπεδο των δεκτών είχε μιαν άμεση επίπτωση στο επίπεδο της καλλιτεχνικής δημιουργίας. Η απώλεια εκείνων που έπαιζαν ρόλο «καταναλωτή» της τέχνης έγινε αισθητή στο επίπεδο της καλλιτεχνικής δημιουργίας σαν μια απώλεια ενός στοιχείου ζωτικού και σπουδαίου, σχεδόν σαν μια απώλεια του «νοήματος της ζωής».

Οι εικαστικές τέχνες πέρασαν και περνάνε ακόμα μια περίοδο επαναστατικής αντικατάστασης του κοινού τους, κι αυτό το γεγονός επιδρά πάνω τους με ιδιαίτερα έντονο τρόπο. Καθώς αυτές οι τέχνες είναι αξεχώριστες από την ατομικότητα λόγω των καλλιτεχνικών τους μεθόδων και καθώς διαδίδονται με μεγάλη δυσκολία (αφενός γιατί δεν είναι αναπαραγώγιμες, και αφετέρου γιατί η ύπαρξή τους περιορίζεται στενά και μόνον στο χώρο όπου βρίσκονται) είναι επόμενο να βρουν με μεγαλύτερη δυσκολία το δρόμο προς ένα νέο κοινό.

Το κύριο πρόβλημα και το πιο ιστορικά σημαντικό της σύγχρονης οργάνωσης της καλλιτεχνικής εργασίας είναι να βρεθεί αυτός ο δρόμος. Από τα πρώτα κιόλας βήματα προς αυτήν την κατεύθυνση βλέπουμε ότι οι παλιές μέθοδοι θα πρέπει να παραμεριστούν. Με όποιο μέσο κι αν επιχειρούμε να πολλαπλασιάσουμε τις δυνατότητες επαφής των μαζών με τις αξίες της τέχνης, επεκτείνοντας το δίκτυο των μουσείων, τελειοποιώντας τους τρόπους της δραστηριότητάς τους και κάνοντας το ίδιο όσον αφορά τις καλλιτεχνικές εκθέσεις, βλέπουμε ότι αυτό είναι λίγο, ελαχιστότατο για το ανέβασμα της συνείδησης των μαζών. Παρ' όλες τις σημεινές μας επιτυχίες σχετικά με τα μουσεία, ακόμα περισσότερο κι από πριν μας φαίνονται αυτά μνημεία περασμένων πολιτισμών, μοναχικά και φτειαγμένα για άτομα μοναχικά.

Η τέχνη, η καλλιτεχνικότητα, πρέπει να ενσωματωθούν στην ίδια τη ζωή, στην καθημερινή ζωή, στα αντικείμενα καθημερινής χρήσης. Μόνο με αυτό τον τρόπο η τέχνη του χώρου θα μπορέσει να υπερβεί τους περιορισμούς του χώρου που την εμποδίζουν να φτάσει στο νέο κοινό καθώς και τα εμπόδια ανετοιμότητας και ακατανοησίας που οφείλονται στην μεγάλη πολιτιστική στροφή. Να λοιπόν γιατί όλη η πορεία της καλλιτεχνικής ανάπτυξης κατευθύνεται προς την τέχνη του αντικειμένου, προς την παραγωγική τέχνη για τις μάζες.

Επίσης, η ίδια η πορεία του πολιτισμού γενικά οδηγεί σε μιαν καλλιτεχνική δημιουργία του αντικειμένου. Με τον πόλεμο ο παραγωγικός πολιτισμός της ανθρωπότητας έκανε ένα μεγάλο άλμα και το πέρασμα προς έναν πλήρη εκβιομηχανισμό της παραγωγής συνοδεύτηκε από σπουδαίες επιτυχίες. Η σύγχρονη παραγωγή στην Ευρώπη και στην Αμερική, κυρίως όσον αφορά τις μορφές που γνώρισε μετά τον πόλεμο, δείχνει καθαρά ότι η ανθρωπότητα μπήκε πια αποφαστικά στην εποχή της μηχανής. Οι πιο πρόσφατες φάσεις βιομηχανικής ανάπτυξης, προσανατολισμένες στη μαζική παραγωγή, επιβεβαιώνουν τον καθαρά βιομηχανικό χαρακτήρα του παραγωγικού πολιτισμού.

Η καλλιτεχνική συνείδηση και δημιουργία συναντώνται με τη μηχανή, με τη μηχανοποίηση της παραγωγής (και με την ίδια τη ζωή, στη βάση της οποίας βρίσκεται η παραγωγή) άρα και με τη μηχανοποίηση της ζωής. Και αν ο οποιοσδήποτε καλλιτεχνικός πολιτισμός επιδιώκει τελικά μιαν *αλλαγή της ζωής*, τότε αυτό το εκτεταμένο και ζωτικό φαινόμενο — η νίκη της μηχανής — δεν μπορεί παρό να επηρεάσει εξαιρετικά την πορεία ανάπτυξης της σύγχρονης τέχνης. Η ενοποίηση των μεθόδων παραγωγής, η τυποποίηση των προϊόντων

αποτελούν πρωταρχικές εκδηλώσεις του παραγωγικού μηχανικού πολιτισμού. Όσο περισσότερο εφαρμόσονται στην παραγωγή και όσο περισσότερα απλωθούν, οι δημιουργημένες από τον άνθρωπο τεχνολογικές μορφές, στον κόσμο που μας περιβάλλει, τόσο αυτές οι αρχές ενοποίησης και τυποποίησης θα γίνονται αισθητές στην καθημερινή ζωή και ως προς τις κατευθύνσεις και ως προς τις μορφές τους. Ήδη σήμερα με τον εκβιομηχανισμό της παραγωγής μπαίνουμε φανερά σε μια εποχή συνολικής μηχανοποίησης των όψεων της καθημερινής ζωής.

Ο καλλιτεχνικός πολιτισμός της εποχής μας και του μέλλοντος θα θέσει στο επίκεντρο της προσοχής αυτό το πρόβλημα, το πρόβλημα της σχέσης ανάμεσα στη δημιουργία καλλιτεχνικών μορφών και τη δημιουργία βιομηχανικών προϊόντων. Και ακριβώς γι' αυτό, το ζήτημα της ενσωμάτωσης της τέχνης στην παραγωγή, της υπαγωγής της μηχανικής παραγωγής στην ενέργεια της καλλιτεχνικής δημιουργίας (διατηρώντας φυσικά όλες τις τεχνικές τελειοποιήσεις της μηχανικής παραγωγής) γίνεται ήδη ένα ζήτημα θεμελιακής πολιτιστικής σπουδαιότητας.

Η διαδικασία ενσωμάτωσης της τέχνης στην παραγωγή θα πρέπει να αρχίσει αμέσως τώρα, αλλιώς θα είναι πολύ αργά. Και η αφετηρία αυτής της διαδικασίας συνίσταται στην οργάνωση και την τελειοποίηση των οργάνων καλλιτεχνικής παραγωγής. Επίσης στη συμβολή της για το πέρασμα από βιοτεχνικές σε βιομηχανικές μορφές.

Όπως παρατήρησαν και οι εισηγητές της καλλιτεχνικής συνδιάσκεψης, που έγινε την άνοιξη, όλες οι σκέψεις θεωρητικού και γενικού χαρακτήρα δεν επαρκούν για να επιβεβαιώσουν τη γενική σπουδαιότητα του ζητήματος της παραγωγικής τέχνης για τη σύγχρονη καλλιτεχνική ζωή, αν δεν εμφανιστεί πρακτικά η ανάλογη τάση στην ανάπτυξη των ιδίων των εικαστικών τεχνών και των ίδιων των καλλιτεχνικών μορφών. Η διαλεκτική της σύγχρονης καλλιτεχνικής ανάπτυξης αποδεικνύει καθαρά την κατεύθυνση των εικαστικών τεχνών προς την εννοιακή και παραγωγική αυτή αρχή.

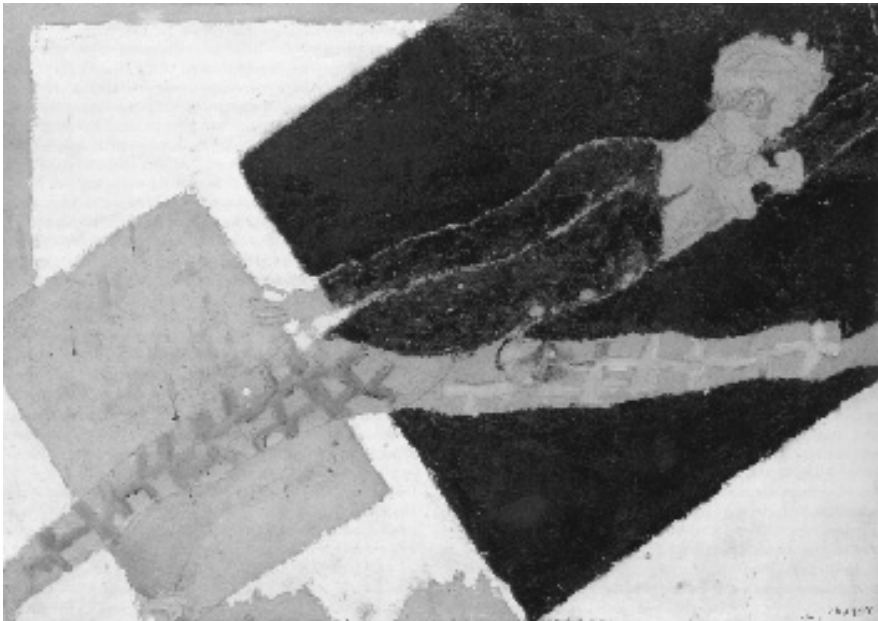
Η διαφοροποίηση μεταξύ των τεχνών αποτελεί ουσιαστική διάσταση του σύγχρονου καλλιτεχνικού πολιτισμού. Η απελευθέρωση των εικαστικών τεχνών από στοιχεία προερχόμενα από άλλες τέχνες —κυρίως τη λογοτεχνία— αυτή είναι η ουσία της παρατηρούμενης ζύμωσης στο πεδίο της ζωγραφικής κατά τις τελευταίες δεκαετίες, που συστοιχείται με ανάλογες αναζητήσεις στα πεδία της ποίησης και της μουσικής.

Αυτή η διαδικασία ξεκίνησε στις εικαστικές τέχνες εδώ και πολύ καιρό, με την πρώτη εμφάνιση της νέας μετα-μπρεσσιονιστικής τέχνης και ίσως ακόμη νωρίτερα. Ο κυβισμός αποτελεί το κρίσιμο σημείο, το οποίο χαρακτηρίζεται από τη μέγιστη ένταση και βαθιές δυσκολίες. Μα καθώς αυτή η διαφοροποίηση εξελίσσεται στο πολιτιστικό πεδίο, αρχίζει πλέον να απειλεί με κρίση τον ίδιο τον καλλιτεχνικό πολιτισμό. Εδώ έγκειται ο παράλογος χαρακτήρας του σουπρεματισμού και αυτό αποτελεί την πιο συγκεκριμένη του έκφραση.

Ο σουπρεματισμός, παρότι οδηγεί την εικαστική τέχνη στον παραλογισμό, έχει μια λογική συνεκτικότητα σε ιστορικό επίπεδο, εφόσον δεν είναι παρά η ακραία έκφραση μιας γενικής διαδικασίας διαφοροποίησης όλων των τεχνών. Μα τι είναι επιτέλους ο σουπρεματισμός; Δεν είναι παρά το αποτέλεσμα μιας αποτυχημένης δυνατότητας να επιτευχθεί αυτή η πλήρης διαφοροποίηση, δηλαδή μια απόλυτη καθαρότητα του εικαστικού στοιχείου, με μέσα και μορφές αποκλειστικά εικαστικές. Γι' αυτό με τα σουπρεματιστικά έργα άρχισαν να

εκδηλώνονται κι άλλα συμπτώματα της εν λόγω διαδικασίας προωθημένης μέχρι τα όρια του παραλόγου: ορισμένοι συνδυασμοί διάφορων υλικών (ξύλο, τενεκές, γυαλί κτλ.) που βλέπουμε στις εκθέσεις. Αναζητά λοιπόν βασανιστικά η τέχνη το δρόμο προς την καθαρή εικαστικότητα και γι' αυτό δεν μπορεί να μείνει στο πλαίσιο των παλιών νόμων και δεοντολογιών. Και κατ' αυτόν τόν τρόπο, οι εικαστικές τέχνες αναπόφευκτα προσεγγίζουν την *αντικειμενικότητα*. Πράγμα που δείχνουν και ο παραλογισμός της πιο μοντέρνας τέχνης αλλά και η τάση υπέρβασης του δισδιάστατου προς τον τρισδιάστατο χώρο. Η παραγωγική τέχνη του αντικειμένου είναι καθαρή εικαστική μορφή, στο πλαίσιο της απόλυτης ιδιαιτερότητας της εικαστικής τέχνης.

Γι' αυτό, ενώ εντάσσεται στην ανάπτυξη των καλλιτεχνικών νόμων, η πιο σύγχρονη εικαστική τέχνη ανοίγει το δρόμο στην κατασκευή του αντικειμένου, το δρόμο για την καθαρή δημιουργία εικαστικών μορφών, αποκαθαρωμένη από κάθε ξένο στοιχείο (λογοτεχνικό, μουσικό κλπ.) και κάθε ψυχολογική πρόσμειξη. Ήδη η τέχνη του αντικειμένου, παρότι ακόμα σε λανθάνουσα μορφή, μας προσφέρει νέες ζωγραφικές κατακτήσεις, ενώ η τυποποιημένη ζωγραφική του σουπρεματισμού δεν είναι παρά ένας λόξυγγας της σύγχρονης εικαστικής τέχνης με όλη αυτήν την μάταιη προσπάθεια που κάνει για να ενσαρκώσει μόνο στον εαυτό του, μόνον με τις δυνατότητες του και με τα μέσα του, τους νόμους της καλλιτεχνικής ανάπτυξης. Μια νέα φάση στην ανάπτυξη της εικαστικής τέχνης και μιά νέα εποχή αντιδιαστέλλονται από την επιδίωξη της εικαστικής τέχνης να κατακτήσει το καθαρό κατασκευαστικό πνεύμα, την *περιοχή του αντικειμένου*.

*Μαρκ Σαγκάλ
Εμπρός!, 1919-20*